

його бібліотеки), котрі якимось дивом потрапили до бібліотеки Інституту археології. Ми ходимо повз збережену Софію та відроджений Михайлівський Золотоверхий. Можемо покласти квіти на могилу Вікентія Хвойки на Байковому цвинтарі і лише подумки вклонитися, певно, братській могилі в Томській області, в якій покоїться Микола Макаренко. Аби історія не забувалася, аби пам'ять про наших попередників була в серці.

Список використаних джерел

1. Білодід, О. І. Про Макаренка М. О. [Текст] / О. І. Білодід // Археологія. – 1989. – № 1. – С. 120–131.
2. Макаренко, Д. Є. Епістолярна спадщина М. О. Макаренка [Текст] / Д. Є. Макаренко // Археологія. – 1992. – № 4. – С. 101–108.
3. Макаренко, М. Маріопільський могильник [Текст] / М. Макаренко. – К., 1933. – 152 с.
4. Макаренко, М. Халеп'є [Текст] / М. Макаренко // Коротке звідомлення ВУАК за археологічні дослідження року 1925. – К., 1926. – С. 33–50.
5. Макаренко, Н. Е. Художественные сокровища императорского Эрмитажа [Текст] : краткий путеводитель / Н. Е. Макаренко. – Пг., 1916. – 307 с.
6. Науковий архів Інституту археології НАН України. – Ф. 2. – № 241–249.
7. Науковий архів Інституту археології НАН України. – Фонд ВУАК. – № 31, 36.
8. Отчет Киевского художественно-промышленного и научного музея имени Императора Николая Александровича за 1909 год [Текст]. – К., 1910. – 19 с.
9. Отчет Киевского художественно-промышленного и научного музея имени Императора Николая Александровича за 1911 год [Текст]. – К., 1912. – 31 с.
10. Труды XI АС в Киеве 1899 г. – М., 1902. – Т. 2. – С. 175–176.
11. Хвойка, В. В. Каменный век Среднего Приднепровья [Текст] / В. В. Хвойка // Труды XI АС в Киеве 1899. – М., 1901. – Т. 1. – С. 726–812.
12. Хвойка, В. В. Раскопки 1901 г. в области трипольской культуры [Текст] / В. В. Хвойка // Записки русского отделения Императорского русского археологического общества. – СПб., 1904. – Т. 5, вып. 2. – С. 1–25.
13. Центральный державный архив громадських об'єднань України. – Фонд 263. – Справа № 61278. – С. 99.

УДК 015(477)+929:01(477)Петров С. Й.

Ірина Лиханова,
наук. співробітник НБУВ,
канд. іст. наук

ВНЕСОК С. Й. ПЕТРОВА У СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ

У статті розглянуто основні напрями наукової діяльності відомого українського книгознавця С. Й. Петрова (1917–1974 рр.), охарактеризовано його фундаментальні праці 50–70-х років ХХ ст., які заклали основи бібліографічного репертуару української книги ХV – початку ХХ ст.

Ключові слова: українська книга, український бібліографічний репертуар, ретроспективна національна бібліографія, українське книгознавство.

У 2009 р. виповнилося 35 років зі смерті відомого українського книгознавця Степана Йосиповича Петрова, який багато років своєї діяльності присвятив Національній Бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

С. Й. Петров народився у травні 1917 р. у селі Явкіно на Смоленщині. Після закінчення у 1941 р. Могильовського педагогічного інституту пішов на фронт. Війну закінчив у званні гвардії майора, нагороджений орденами «Красной звезды», «Отечественной войны» II ступеня, медалями.

Наукова діяльність С. Й. Петрова розпочалася у Державній публічній бібліотеці УРСР (ДПБ УРСР, нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) із зарахуванням його у 1948 р. до аспірантури на відділення «книгознавство» одразу на другий рік навчання, оскільки він уже розпочав роботу над дисертацією на тему «Книговидавнича та книготорговельна діяльність М. І. Новикова». Науковим керівником було затверджено С. І. Маслової, який очолював напрям книгознавства, мав міцну власну наукову школу та значний досвід наукового керівника.

Аспірантура Державної публічної бібліотеки з питань бібліотекознавства, методики й організації бібліографічної роботи та книгознавства була створена за рішенням Президії АН УРСР від 7 травня 1948 р. З метою забезпечення високого рівня підготовки спеціалістів-науковців до співпраці було запрошено провідних вчених – члена-

кореспондента АН УРСР, доктора філологічних наук С. І. Маслова, доктора педагогічних наук Є. І. Шамуріна, професора Б. С. Боднарського, завкафедри бібліографії Московського державного бібліотечного інституту ім. В. І. Молотова професора А. Д. Ейхенгольца та ін.

У грудні 1949 р. відбулася ювілейна конференція, присвячена 30-річчю Бібліотеки. У роботі конференції взяли участь і виступили з доповідями провідні фахівці ДПБ, зокрема з доповіддю «М. І. Новиков та його видання у фондах ДПБ» аспірант С. Й. Петров¹.

Навчання в аспірантурі під керівництвом С. І. Маслова, спілкування з відомим книгознавцем членом-кореспондентом АН УРСР П. М. Поповим, якого С. Петров, як і С. І. Маслова, теж вважав своїм учителем, мали великий вплив на формування С. Петрова як науковця, фахівця-книгознавця.

У 1951 р. С. Петров успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Книговидавнича і книготорговельна діяльність М. І. Новикова». Один з офіційних опонентів літературознавець академік О. І. Білецький високо оцінив дослідження С. Й. Петрова. У роботі зроблено всебічний аналіз книготоргової та видавничої діяльності М. І. Новикова, яка мала значний вплив на розвиток російської суспільної думки, науки, літератури. Петров детально розглянув усі відомі в той час видання Новикова, що знаходилися у книгозбираннях провідних бібліотек Москви, Ленінграда, Києва, виправив чимало неточностей існуючих описів. Завдяки такій копіткій праці була значно доповнена бібліографія книг, виданих М. І. Новиковим, – до 1047 назв замість 944 назв, зафіксованих у роботі В. П. Семенникова «Книгоиздательская деятельность Н. И. Новикова и Типографической компании» (П., 1921)².

Новий етап у науково-професійній діяльності розпочався, коли С. Петров обійняв посаду завідуючого відділу рідкісної і цінної книги. Під керівництвом С. Петрова у відділі активізуються книгознавчі дослідження, видаються фундаментальні каталоги «Книги гражданской печати XVIII века: Каталог книг гражданской печати, хранящихся в ГПБ АН УРСР» (1956), «Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв.: Описание книг, хранящихся в ГПБ АН УРСР» (1959), «Книги первой четверти XIX века: Каталог книг, хранящихся в ГПБ АН УССР» (1961), які розкривали фонд Бібліотеки й представляли важливі матеріали з історії книгодрукування в Україні та Росії XV – початку XIX ст.³

У каталозі «Книги гражданской печати XVIII в.» представлені видання з усіх галузей знань, що були надруковані з часу введення в Росії гражданського шрифту, тобто з 1708 по 1800 рік. Каталог містить

2745 бібліографічних записів, зокрема, включає описи близько двадцяти видань, не зареєстрованих у найповніших покажчиках книг XVIII ст. Це видання має у своєму складі допоміжні покажчики: алфавітний покажчик перекладачів, покажчик міст та друкарень, систематичний⁴.

У каталозі «Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв.» містяться данні про 1291 видання, що становить понад 35 % усієї книжкової продукції XV–XVIII ст., надрукованої кирилицею. Включено 126 назв видань, раніше не врахованих у попередніх бібліографіях слов'янських стародруків. Значне місце серед описаних раритетів посідають пам'ятки української літератури XVI–XVIII ст.

Наявність великого дублетного фонду дозволила укладачам виявити цілий ряд варіантів окремих видань, багато з яких теж були невідомі у бібліографії. Загальна кількість слов'янських видань XV–XVIII ст., що зберігалися у Бібліотеці, становила більше 8 тис. томів.

У бібліографічному описі укладачі, по можливості, намагалися дотримуватися повноти та точності, відмічали особливості того чи іншого видання, існуючі варіанти, ступінь збереженості, вказували, в яких бібліографічних джерелах описано дане видання. Вперше описані видання позначені зірочкою після порядкового номера, під яким вони значаться у каталозі.

Для зручності користування й повнішого розкриття змісту видання подано допоміжні покажчики: міст, друкарень та їх видань, покажчик назв книг, покажчик імен⁵.

Вихід цього видання був схвально зустрінутий науковою громадськістю. Зокрема, рецензучи каталог «Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв.» Я. Д. Ісаєвич зазначив, що незважаючи на певні недоліки «опис кирилівських стародруків Державної публічної бібліотеки УРСР має велике наукове значення і далеко виходить за межі часткового бібліотечного каталога. ... Тому необхідно, щоб і інші бібліотеки, що мають кирилівські стародруки, пішли за прикладом ДПБ УРСР. Назріло також питання про видання докладного зведеного каталога всіх відомих до цього часу стародруків, виданих на Україні з вказівками про місце зберігання усіх їх примірників і з повною бібліографією літератури про стародруки. Таке видання, очевидно, повинно охоплювати більш-менш такий же період часу, як і розглянута публікація Державної Публічної бібліотеки УРСР, тобто до кінця XVIII ст.»⁶.

Каталог «Книги первой четверти XIX века» включає описи 2824 книг, які зберігаються у Бібліотеці. Додано ретельно розроблений науково-допоміжний апарат: іменний покажчик видавців та

перекладачів, покажчик міст і друкарень, предметно-сигнальний покажчик, список бібліографічних посібників, що згадуються в каталозі.

Каталоги «Книги гражданской печати XVIII века» та «Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв.» були представлені в експозиції бібліографічних покажчиків Бібліотеки на Виставці передового досвіду УРСР, яка відкрилася в липні 1958 р. Академія наук УРСР представляла 25 установ, відібраних для участі в показі своїх науково-дослідних робіт, серед них була і ДПБ⁷.

Означені видання одержали позитивну оцінку провідних вітчизняних та зарубіжних учених-книгознавців, зокрема С. І. Маслова, П. Н. Беркова, П. М. Попова, румунського дослідника Даміана П. Богдана та ін. Рецензії на каталоги С. Й. Петрова були надруковані в Болгарії, Румунії, Югославії та інших країнах. Листи книгознавців до С. Й. Петрова зберігаються в родині Петрових⁸.

У 60-ті роки ХХ ст. С. Й. Петров стає визнаним фахівцем у галузі історії книги, впроваджені ним у практику діяльності бібліотек наукові методи описування українських стародруків згодом були визнані у світовій бібліотечній справі⁹.

С. Й. Петров брав участь і у створенні загальносоюзних довідників та покажчиків. Протягом 1957–1959 рр. він готував для «Информационного указателя важнейших библиографических списков и картотек, составленных библиотеками Советского Союза», що укладався Державною бібліотекою ім. В. І. Леніна (ДБЛ), відомості про картотеки і списки відділу рідкісної та цінної книги. Ці данні опрацьовувалися відділом бібліографії і надсилалися до ДБЛ.

С. Й. Петров вдало поєднував наукову й педагогічну діяльність. У 50-ті роки викладав історію видавничої справи та історію журналістики у Київському державному університеті, потім – у Київському філіалі Львівського поліграфічного інституту. Читав курси історії книги та бібліотечної справи в Київському консультпункті Харківського інституту культури, де працював завідувачем кафедри бібліографії, був першим деканом бібліотечного факультету.

У 60-ті та на початку 70-х рр. С. Й. Петров продовжував копітку роботу, спрямовану на створення репертуару книг, виданих в Україні. У 1971 р. вийшов каталог «Книги гражданского друка, выданы на Украине, XVIII – первая половина XIX ст.». Каталог С. Й. Петрова був однією з перших спроб створення зведеного репертуару книжкової продукції в Україні за дореволюційні роки. Він містить відомості про книги з різних галузей знань від початку впровадження гражданского книгодрукування до 1861 р. і

включає бібліографічний опис майже 2 тис. книг українською та російською мовами, виданих на території України (у межах адміністративного поділу УРСР), надрукованих гражданським шрифтом. У каталог увійшли видання, які мають п'ять і більше сторінок.

Розташування матеріалів у каталозі алфавітне, переважна більшість книг опрацьована de visu. Анотації розкривають зміст більшої частини книг, особливості окремих видань, а подекуди включають й оцінку видань. У примітках подаються посилання на джерела, звідки взято опис тих чи інших видань. Додано допоміжні покажчики – іменний, систематичний, хронологічний, міст і друкарень та бібліографічних покажчиків, які були використані під час складання каталогу.

Майже всі представлені у каталозі видання є бібліографічною рідкістю. Основна частина книг, включених до каталогу, переглянута de visu. Особливості окремих видань відзначені в анотаціях. Описи книг, які укладачу не вдалося розшукати у бібліотеках, подано з посиланням на бібліографічні або архівні джерела. Каталог має певні прогалини, зокрема у відображенні видавничої продукції губернських та приватних друкарень. Самостійне наукове значення має вступна стаття «З історії виникнення і розвитку гражданского книгодрукування на Україні», в якій зібрано і узагальнено фактичний матеріал, що характеризує особливості книгодрукування в Україні. Цікавими є й додатки до каталогу. Вони вводять науковий обіг виявлені в архівах матеріали¹⁰.

Значним є вклад С. Й. Петрова й у розробку теоретичних проблем книгознавства, зокрема історії книгодрукування. Серед його праць слід відзначити статті «Початковий період книгодрукування в Москві та на Україні» (1954), «Початок гражданского книгодрукування на Україні» та «Друкування на Україні в першій половині ХІХ ст.», в яких простежується розвиток гражданского книгодрукування в Україні від часу появи першої гражданского друкарні 1764 р. в Єлизаветграді і до середини ХІХ ст., висвітлюється розвиток видавничої справи в Києві, Харкові, Одесі, Житомирі, Кам'янці-Подольському, Львові, Миколаєві, Полтаві, Херсоні, Чернігові, Чернівцях та інших культурних центрах України¹¹.

У 1965 р. у вітчизняному книгознавстві відбулася значна подія: за ініціативи Державної публічної бібліотеки АН УРСР, Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, Інституту мовознавства АН УРСР було видано колективну монографію за редакцією члена-кореспондента АН УРСР П. М. Попова «Книга і друкарство на Україні». Склад авторського колективу: член-кореспондент АН СРСР О. О. Сидоров (Москва), член-кореспондент АН УРСР П. М. Попов,

доктори філологічних наук О. І. Дей і Г. І. Коляда (Ташкент), кандидати історичних наук О. В. Молодчиков і Я. Д. Ісаєвич. Розділ «Громадянське книгодрукування на Україні в XVIII – першій половині XIX ст.» написав С. Й. Петров¹².

Видання цієї праці було одним із багатьох заходів АН УРСР із поживлення книгознавчої роботи, з вивчення історії книги та друкарства в Україні від найдавніших часів до сьогодення, а також з організації видавничої, бібліотечної, бібліографічної та книготоргової справи. У передмові віце-президент Академії наук УРСР, академік І. К. Білодід зазначав, що ця праця є «першою спробою систематичного викладу історії української книги за 390 років – від найдавніших часів, від діяльності Івана Федорова у Львові до наших днів... В історії української культури досі ще не було дослідження, яке охоплювало б такий великий період»¹³.

С. Й. Петров брав участь у створенні Української Радянської енциклопедії як консультант-бібліограф та автор статей «Анастасевич В. Г.», «Беринда Степан», «Богданов А. П.», «Геннеді Г. Н.», «Інкунабули», «Книгодрукування», «Новіков М. І.» та ін. Він є автором кількох статей (про С. І. Маслоу, С. В. Кульженко та ін.) у енциклопедичному словнику «Книговедение» (М., 1982)¹⁴.

Останні роки життя С. Й. Петров (помер у 1974 р.) присвятив роботі над каталогом книг, виданих в Україні в другій половині XIX – початку XX ст., який хронологічно продовжував каталог «Книги громадянського друку, видані на Україні, XVIII – перша половина XIX ст.». За численними бібліографічними джерелами було створено картотеку видань, надрукованих українською та російською мовами в Україні протягом 1861 – 1917 рр. У зв'язку із зростанням обсягу картотеки до праці були залучені й інші члени родини, зокрема син – Сергій Степанович Петров, який довгі роки після смерті батька зберігав картотеку¹⁵. Обсяг картотеки складає близько 80 тис. бібліографічних записів.

У статті, присвяченій С. Й. Петрову «Ваш каталог стане настільною книгою...», В. С. Пашкова (донька Степана Йосиповича) пише: «Нині, коли ми повернулися до питання про видання повного репертуару української книги, в основу його створення варто покласти фундаментальні каталоги С. Й. Петрова, зокрема його останню працю»¹⁶.

Бібліографічна практика підтвердила слушність такого зауваження. У 1996 р. Міжнародним фондом «Відродження» було видано перший випуск покажчика «Книга в Україні. 1861–1917 : Матеріали до репертуару української книги», створеного за матеріалами картотеки С. Й. Петрова. З 1999 р. покажчик видає Національна бібліотека імені В. І. Вернадського.

Бібліографічна редакція здійснюється у відділі національної бібліографії.

Видання покажчика стало можливим завдяки зусиллям С. С. Петрова, який продовжує справу свого батька й плідно співпрацює з колективом відділу національної бібліографії. У 2004 р. С. С. Петров захистив дисертацію на тему «Видавничі справи в Києві. Друга половина XIX – початок XX ст.», він є автором праць «Книга в Україні. 1861–1917», «Книжкова справа в Києві. 1861–1917» (2002), «Оборонні споруди Києва X–XIX ст. за рукописними і друкованими джерелами» (1995), збірника нарисів «Київ: Погляд крізь століття» (2008) та ін.¹⁷

Джерельну базу дослідження «Книжкова справа в Києві. 1861–1917», зокрема, складають і опубліковані та ще не опубліковані матеріали покажчика «Книга в Україні. 1861–1917», у створенні та випуску якого бере участь С. С. Петров, що дало можливість автору оприлюднити певні статистичні дані в галузі книговидавництва, зроблені на основі зазначеної праці¹⁸.

Сьогодні «Книга в Україні. 1861–1917» переживає, так би мовити, друге народження. У процесі роботи картотека С. Й. Петрова постійно доповнюється матеріалами з сучасних бібліографічних джерел, виданнями, які з певних причин було вилучено із загального обігу, та релігійною літературою. Доповнення та уточнення, виявлені у процесі роботи, будуть включені до окремого додаткового випуску по завершенні видання.

Протягом 1996–2009 рр. видано дванадцять випусків покажчика (Літери «А – О»), що включають 47 701 бібліографічний опис видань з усіх галузей знання. Видання покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» є логічним продовженням праці щодо розкриття репертуару вітчизняної друкованої спадщини другої половини XIX – початку XX ст. Цей проект реалізується завдяки значній науково-дослідній роботі укладачів під час пошуку відсутніх видань та бібліографічної редакції за певними методичними принципами. Науково-інформаційна значимість даної роботи полягає в тому, що в ній відображено значний масив видань універсального змісту українською та російською мовами, які побачили світ упродовж 1861–1917 рр. Вона дає певне уявлення про стан книговидавничої діяльності в Україні у другій половині XIX – початку XX ст. та створює підґрунтя для книгознавчих, бібліографознавчих та інших досліджень¹⁹.

Багато років немає з нами видатного представника київської книгознавчої школи, талановитого вченого Степана Йосиповича Петрова, але розпочату ним справу зі створення репертуару української книги продовжують співробітники Бібліотеки. Його фундаментальні праці, створені у 50–70-х роках XX ст., що заклали основи Українського

бібліографічного репертуару, не втрачають своєї наукової актуальності й вивчаються сучасними дослідниками. Так, праці С. Й. Петрова склали важливу частину джерельної бази дисертаційного дослідження «Розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті» автора даної статті²⁰.

Через 22 роки після смерті С. Й. Петрова було розпочато видання багатотомного ретроспективного бібліографічного покажчика «Книга в Україні. 1861–1917: Матеріали до репертуару української книги», видання якого триває і буде закінчено приблизно через сім років. Співробітники відділу національної бібліографії Бібліотеки, редагуючи картотеку, вчитуючись в нотатки, зроблені рукою Степана Йосиповича, відчують незриму присутність вченого, який продовжує жити в своїх творах і вдячній пам'яті колег.

Примітки

¹ Дубровіна, Л. А., Онищенко, О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1941–1964). – К.: Наук. думка, 2008. – С. 164–165.

² Петров, С. О. Книгоиздательская и книготорговая деятельность Н. И. Новикова : автореф. дис. ... канд. филол. наук. – К., 1951. – С. 4.

³ Петров, С. О. Книги гражданской печати XVIII века : каталог книг, хранящихся в Гос. публич. б-ке УССР. – К.: Изд-во АН УССР, 1956. – 302 с.; Петров, С. О., Бирюк, Я. Д., Золотарь, Т. П. Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв. : Описание книг, хранящихся в Гос. публич. б-ке УССР / отв. ред. П. Н. Попов. – К.: Изд-во АН УССР, 1958. – 264 с.; Петров, С. О. Книги первой четверти XIX века : каталог книг, хранящихся в Гос. публич. б-ке УССР. – К.: Изд-во АН УССР, 1961. – 400 с.

⁴ Петров, С. О. Предисловие // Книги гражданской печати XVIII века : каталог книг, хранящихся в Гос. публич. б-ке УССР. – К.: Изд-во АН УССР, 1956. – С. 3–7.

⁵ Петров, С. О. Предисловие // Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв. : описание книг, хранящихся в Гос. публич. б-ке УССР / отв. ред. П. Н. Попов. – К.: Изд-во АН УССР, 1958. – С. 8–11.

⁶ Ісаєвич, Я. Описи стародруків // Вітчизна. – 1960. – № 3. – С. 209–210.

⁷ Державна Публічна бібліотека Академії наук УРСР в 1956 році. – К., 1958. – С. 19–20; Державна Публічна бібліотека Академії наук УРСР у 1960 році. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – С. 37; Шимченко, Ф. З. Внесок ЦНБ АН УРСР у розвиток українського радянського книгознавства // 50 років Центральної наукової бібліотеки АН УРСР : матеріали ювілейної конференції. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 45–55; История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 184–185; Дубровіна, Л. А., Онищенко, О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1941–1964). – К.: Наук. думка, 2008. – С. 256–257.

⁸ Пашкова, В. С. «Ваш каталог стане настільною книгою...» // Бібл. вісник. – 1993. – № 3–4. – С. 69–72.

⁹ Дубровіна, Л. А., Онищенко, О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Ін-т рукопису. – К., 2009. – С. 438.

¹⁰ Петров, С. Й. Книги гражданского друку, видані на Україні, XVIII – перша половина XIX століття : каталог. – Х.: Ред.-вид. відділ Кн. палати УРСР, 1971. – 297 с.; Українська радянська бібліографія / за ред. Ф. К. Сарани і Д. Д. Тараманова. – К.: Вища шк., 1980. – С. 178.

¹¹ Петров, С. Й. Початковий період книгодрукування в Москві та на Україні // Наук. зап. Київ. ун-ту. – 1954. – Т. 15, вип. 9. – С. 175–183; Петров, С. Й. Начало гражданского книгопечатания на Украине // 400 лет русского книгопечатания. Т. 1. – М.: Наука, 1964. – С. 224–229; Петров, С. Й. Книгопечатание на Украине первой половины XIX века // Там само. – С. 303–314.; Молодчиков, О. В. Радянське книгознавство на Україні // Українська книга. – К.; Х.: Ред.-вид. відділ Кн. палати УРСР, 1965. – С. 91–107; Рудь, М. П. Проблеми книгознавства в працях вчених України // Теорія та історія радянської книги на Україні : зб. наук. праць / АН УРСР. Центр. Наук. б-ка. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 5–29.

¹² Петров, С. Й. Гражданское книгодрукування на Україні (XVIII – середина XIX століття) // Книга і друкарство на Україні. – К.: Наук. думка, 1965. – С. 108–127.

¹³ Білодід, І. К. Скарбниця духовного життя // Книга і друкарство на Україні. – К.: Наук. думка, 1965. – С. 7.

¹⁴ Петров, С. О. Кульженко Степан Васильевич // Книговедение : Энциклопедич. словарь. – М.: Изд-во «Сов. Энциклопедия», 1982. – С. 300; Петров, С. О. Маслов Сергей Иванович // Там само. – С. 338.

¹⁵ Петров, С. С. Історія видання «Книга в Україні, 1861–1917 : Матеріали до репертуару української книги» // Наук. праці НБУВ. – 2004. – Вип. 13. – С. 197–207; Петров, С. С. Книга в Україні, 1861–1917 : (бібліогр. покажч.). Вип. «А» // Друкарство. – № 2. – С. 25; Передмова // Книга в Україні : Друга половина XIX – початок XX ст. (1861–1917) : бібліогр. покажч. Вип. 1 / уклад.: С. Й. Петров, С. С. Петров. – К., 1996. – С. III–VII; Передмова // Книга в Україні. 1861–1917 : Матеріали до репертуару укр. книги. – Вип. 2 / уклад.: С. Й. Петров, С. С. Петров. – К., 1999. – С. 1–2.

¹⁶ Пашкова, В. С. «Ваш каталог стане настільною книгою...» – С. 72.

¹⁷ Петров, С. С. Книжкова справа в Києві, 1861–1917. – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2002. – 344 с.; Петров, С. С. Видавнича справа в Києві (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2004. – 20 с.

¹⁸ Від автора // Петров С. С. Книжкова справа в Києві, 1861–1917. – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2002. – С. 7.

¹⁹ Бабич, В. С. Бібліографічні джерела українознавства // Вісн. Кн. палати. – 2000. – № 10. – С. 11–15; Лиханова, І., Гоїнець, В. Бібліографічний покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» : Інформаційні матеріали до Українського

бібліографічного репертуару // Наук. пр. НБУВ. – К., 2006. – Вип. 16. – С. 341–354; *Лиханова, І., Гоїнець, В.* Бібліографічний покажчик «Книга в Україні. 1861–1917»: Методичні аспекти створення // Наук. пр. НБУВ України ім. В. І. Вернадського. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 372–380; *Лиханова, І. Г.* Бібліографічний покажчик «Книга в Україні. 1861–1917», як складова Українського бібліографічного репертуару // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2007. – № 11. – С. 214–225.

²⁰ *Лиханова, І. Г.* Розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті : автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2005. – 20 с.

УДК 929:75(477)Лящук Т. А.+766:027.54(477)

Людмила Гутник,

мол. наук. співробітник НБУВ

КІНОПЛАКАТ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА Т. А. ЛЯЩУКА (за матеріалами зібрання НБУВ)

У статті на матеріалах зібрання НБУВ розкрито діяльність українського художника Тимофія Андрійовича Лящука у жанрі кіноплаката. Зокрема зазначено, що він є майстром широкого творчого діапазону, при цьому найважливішою частиною його художнього доробку є політичні та рекламні плакати. Наголошено, що саме активні пошуки власного творчого стилю, висока громадянська позиція та професійна майстерність, сміливі звернення до скарбниці народного мистецтва, яскрава виразність, глибина образів дають право вважати Тимофія Андрійовича Лящука одним із провідних майстрів плакатної графіки, які не лише стояли біля витоків мистецтва українського плаката, а й, власне, творили його історію.

Ключові слова: кіноплакат, рекламний плакат, жанр плакатної графіки, мистецтво плаката.

Вже понад 55 років працює на мистецькій ниві відомий український графік та живописець, Заслужений діяч мистецтв України (1969) Тимофій Андрійович Лящук. Народився митець 24 березня 1929 р. на Полтавщині, у с. Оболонь. Початкову художню освіту здобув у Київській художній школі ім. Т. Г. Шевченка, яку закінчив 1951 р. (педагоги – Євген Волобуєв, Олена Яблонська). У 1951–1957 рр. навчався у Київському державному художньому інституті (майстерня професора Василя Касіяна). З 1959 по 1972 рік був головним редактором «Агітплаката» СХ УРСР. 30 років свого життя Т. Лящук поєднував творчу роботу з педагогічною діяльністю – з 1964 р. викладав у Київському державному художньому інституті (КДХІ) фахові дисципліни та був керівником майстерні плакатного мистецтва.

З 1957 р. Т. А. Лящук бере участь майже в усіх республіканських і всесоюзних виставках, а з 1959 р. його роботи експонуються в Італії, Болгарії, Польщі, Румунії, КНДР. Нині твори відомого майстра зберігаються у Національному художньому музеї України (Київ), Краматорському, Донецькому, Запорізькому, Одеському, Харківському, Севастопольському художніх музеях, Львівському музеї українського мистецтва, Керченському історико-археологічному музеї, Криворізькому історико-